

Saako tutkijasta luoda mediapersoonan?

Jussi Nuorteva

Timo Niitemaa: *Tiedettä ihmisen mitalla. Kirja-Aurora. 2006, 160 s.*

Siinä se on! Tähtitieteen Easy Rider! Professori Esko Valtaoja istuu nahka-asussaan Yamaha XJ 900:n satulassa parta valtoimenaan ja mustien aurinkolasien peittämät silmät suunnattuina jonkin kaukaisuuteen. Timo Niitemaa on julkaissut koko sivun kuvan Valtaojasta kirjassaan *Tiedettä ihmisen mitalla*. Tuo kuva on myös tiedeviestinnän kannalta ajatuksia herättävä. Kun Niitemaa julkaisi kuvan aikanaan juttunsa yhteydessä, se sai osakseen kriittisiä kommentteja muutamilta tutkijoilta. Ongelmaksi kai koettiin se, että toimittaja toi tiedettä esiin tutkijan persoonaa käyttäen, ei pelkästään asiaa asiana.

On kummallista, että politiikassa, viihteessä, urheilussa ja taloudessa media voi käyttää lukijoita kiinnostavia persoonia viestinnässä ilman sen suurempaa keskustelua, mutta tiedeyhteisö närkästynee helposti silloin, kun asian ohella puhutaan ihmisestä. Kiinnostavien persoonallisuuksien kautta voidaan laajemmille yleisöille välittää paljon tietoa sekä tieteen tuloksista että tutkimuksen tekemisestä. Usein tieteen mediapersoonat ovat omien alojensa huippututkijoita, mutta eivät välttämättä. He saattavat olla ennen muuta kiinnostavia henkilöitä – ja samalla toki ammattitutkijoita. Mutta näin media toimii. Se ei ole tieteen tason tai tuloksellisuuden mittari, eikä siltä pidä myöskään odottaa samanlaista tasapuolisuutta ja tieteellistä objektiivisuutta, mitä tutkijoilta edellytetään. Media toimii median ehdoilla, mutta siitä huolimatta mediassa saatu hyvä tavoitettavuus on myös tutkimuksen etu.

Turun yliopiston tiedottajana toimiva Timo Niitemaa on maamme kokeneimpia tiedetoimit-

tajia. Jutuissaan hän on usein lähestynyt tiedettä tutkijoiden persoonan kautta. Siitä tulee myös kirjan nimi. Osa teoksen artikkeleista on julkaistu aikaisemmin Turun yliopiston *Aurora*-lehdessä, osa on kirjoitettu tätä teosta varten. Aiheet kattavat lähes koko tieteiden kirjon historiankirjoituksesta tähtitieteeseen, ilmastomuutokseen ja tutkimusetiikkaan.

Tyyli vaihtelee sekini. Muutamissa kirjoituksissa on käytetty haastatteluita tai lainauksia keskustelusta, toisissa kirjoittaja esittelee omin sanoin tutkijoita ja heidän tieteellisiä tuloksiaan. Yhteisenä tekijänä on se, että kohteilla on jokin liittymä Turkuun. Näin kirjoittaja toteuttaa omaa oppiaan – yliopistotiedottajan tehtävä on tehdä tunnetuksi yliopistossaan tehtyä tutkimusta ja sen vaikuttavuutta.

Tieteen julkkikset

Suomessa on vain vähän yleisesti tunnettuja tieteen julkkiksia. Tämä näkyy hyvin myös Tieteen tiedotus ry:n kokoamissa *Tiedebarometreissa*, joissa kyselyyn osallistujia on pyydetty luettelemaan tunnettuja suomalaisia tutkijoita. Vain harva muistaa paria nimeä enempiä. Julkkislistan huippuja ovat Niitemaan mukaan geenitutkija Leena Palotie ja tähtitieteilijä Esko Valtaoja. Joukkoon voisi varmasti liittää joitakin muitakin nimiä, kuten vaikkapa islamin ja Lähi-idän tutkija Jaakko Hämeen-Anttilan, klassisen arkeologian eksotiikalla tunnetuksi tulleen Jaakko Frösénin sekä historioitsijat Matti Klingen ja Heikki Ylikankaan sekä tietysti IT-guru Linus Torvaldsin, jonka *Time*-lehti hyväksyi marraskuussa 2006 julkaisemaansa viimeisten 60 vuoden tärkeimpien

kansainvälisten vaikuttajien pieneen joukkoon. Varmasti vielä joitakin muitakin voisi luetella. Mutta totta on silti, että suuren yleisön keskuudessa tiedettä on tehty tunnetuksi enemmän asioiden kuin henkilöiden kautta.

Valtaoja kuuluu niihin tutkijoihin, joista on muodostunut selvä imagokuva. Samalla tavalla imagokuvansa kautta huomiota ovat saaneet Jaakko Frösén arkeologian suomalaisena ”Indiana Jonesina” ja aivan oman jäljittelemättömän habituksensa julkisuudessa saanut Matti Klinge. Jaakko Hämeen-Anttilan imagoon kuuluvat rakkausrunot ja 1970-luvun akvaariosilmälasit – jotka tosin nyt ovat vaihtuneet pienempiin. Mutta ei heidän vaikutuksensa rajoitu vain ulkoisiin tekijöihin. Jokainen on kovan luokan tutkija, jonka tutkimukset ovat kiinnostavan persoonallisuuden ansiosta saaneet paljon laajemman lukijakunnan, mihin heidän pelkät tieteelliset tuloksensa olisivat yltäneet. Juuri tätä Niitemaa tarkoittaa kirjansa nimellä – *Tiedettä ihmisen mitalla*.

Tiedetoimittajan ei pidä pelätä imagon luomista ja persoonallisuuden käyttämistä viestinnän välineenä. Mutta on tärkeää muistaa, että ne ovat vain välineitä. Tiedeviestinnän taso punnitaan viime kädessä sillä, miten ajankohtaista, tavoitettavaa ja luotettavaa tietoa kyetään välittämään erilaisille kohderyhmille sopivilla keinoilla.

*

Kansainvälisesti arvioiden Suomi kuuluu tiedeviestinnän mahtimaihin. Keskeiseen Suomen tiedetoimittajain liittoon kuuluu yli 750 jäsentä. Samalle tasolle yltää Euroopassa vain perinteikäs Association of British Science Writers. Suomalaiset tuntevat myös kansainvälistä tiedettä paremmin kuin useimmat kansainväliset kollegansa. Tästä huolimatta suomalainen tiedeviestintä on edelleen hyvin kansallista. Vaikuttaminen suuntautuu suomalaiselle lukijakunnalle, kuten se on tehnyt Wareliuksen ajoista lähtien. Timo Niitemaan teos ankkuroituu vahvasti tähän perinteeseen. Sellaisena se täyttää hyvin paikkansa.

Silti toivoisin, että suomalaiset tiedeviestinnän ammattilaiset ryhtyisivät aktiivisesti toimimaan myös kansainvälisen median kentällä. Perinteen ja sisällöllisen osaamisen puolesta siihen olisi erinomaiset mahdollisuudet. Suomalainen tutkimus on monellakin alalla kansainvälistä huippuluokkaa. Tiedeviestintä on ymmärretty tärkeäksi keinoksi tehtäessä oman yliopiston tutkimusta tunnetuksi ja kilpailtaessa asemasta ja rahoituksesta kansallisessa tieteessä. Suomen tieteen kannalta olisi hyvä tukea voimakkaasti tiedetoimittajiemme kansainvälistymistä. Se maksaisi varmasti myös itsensä takaisin.

Kirjoittaja on dosentti, arkistolaitoksen pääjohtaja sekä Suomen Lähi-idän instituutin säätiön hallituksen puheenjohtaja.